

HALK SAĞLIĞI UZMANLARI DERNEĞİ

28 EYLÜL DÜNYA KUDUZ GÜNÜ

“Kuduzla mücadelede koruyucu yaklaşımlar hayat kurtarır”

Kuduz, insan ve memeli hayvanların çoğunda ensefalit tablosu meydana getiren, viral, zoonotik bir hastalık olup, ciddi bir halk sağlığı sorunudur. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) verilerine göre kuduz çoğunlukla Asya ve Afrika'da olmak üzere 150'den fazla ülke ve bölgede görülmekte olup, dünyada her yıl on binlerce ölüme neden olmakta ve bunların %40'ını 15 yaş altı çocuklar oluşturmaktadır.

Kuduzun küresel çapta ortadan kaldırılması için farkındalık yaratmak ve konuya ilişkin savunuculuk yapmak amacıyla **her yıl 28 Eylül'de Dünya Kuduz Günü ile konuya dikkat çekilmektedir**. Bugün ölümcül hastalığın üstesinden gelmede kaydedilen ilerlemeler vurgulanmakta, ayrıca, ilk kuduz aşısını üreten Louis Pasteur anılmaktadır.

Ülkemiz kuduz açısından endemik bölgedir. T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü verilerine göre 2024 yılında 470 918 kuduz riskli temas bildirimi yapılmış ve bir kişi kuduz tanısı almıştır. Son beş yılda ortalama 1-2 kuduz vakası görülmekte olup, kuduz riskli temas bildirimlerinin (köpek ısırığı, kedi tırmalaması vb.) her yıl bir önceki yıldan daha fazla sayıda yapıldığı görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde de yılda 100 000 kişinin kuduz riskli temas nedeniyle kuduzla karşılaşıldığı bildirilmektedir.

Kuduz bulaştırma riski açısından kurt, tilki ve çakal teması en yüksek riski oluşturmaktadır. Köpek teması orta risk grubunda değerlendirilse de dünyada köpek ısırıkları ve tırmalamaları vakaların %99'una neden olmaktadır. Kuduzla yakalanma ihtimali bulunan diğer hayvan türleri; kedi, sığır, koyun, keçi, at, eşek gibi evcil hayvanlar ve kurt, tilki, çakal, domuz, ayı, sansar, kokarca, gelincik gibi yabani hayvanlardır.

Ülkemizde kuduz olan hayvanların birçoğunun evcil hayvanlar (çoğunlukla köpekler ve sığır) olduğu bilinmektedir. Bu nedenle evcil hayvanların her yıl aşılması ve düzenli takibi kuduz enfeksiyonuyla mücadelede oldukça önemlidir.

Kuduz hastalığının inkübasyon (kuluçka) süresi; alınan virüs yüküne, temas yeri ve şekli gibi özelliklerine göre değişiklik gösterebilse de çoğunlukla 2-3 ay olup, bir haftadan bir yıla kadar değişebilmektedir.

Kuduzun ilk belirtileri arasında ateş, ağrı ve yara bölgesinde alışılmadık veya açıklanamayan karıncalanma, iğnelenme veya yanma hissi gibi genel belirtiler bulunur. Virüs, merkezi sinir sistemini enfekte ettiğinde ilerleyici ve ölümcül semptomlara neden olur. Ciddi nörolojik etkileri dışında, insanda klinik kuduz yönetilebilir ancak vakaların hepsi yaşamını kaybetmektedir.

HALK SAĞLIĞI UZMANLARI DERNEĞİ

Neredeyse tüm insan vakaları köpek riskli temasından kaynaklandığı için, Dünyada köpek kaynaklı kuduzdan kaynaklanan insan ölümlerini sona erdirmek hedefiyle DSÖ, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü (OİE), Küresel Kuduz Kontrol İttifakı kuruluşları ortaklığıyla '2030 yılında insan kuduz ölümlerini sıfırlamak' sloganıyla Küresel Stratejik Plan'ı oluşturulmuştur. Aşıları, ilaçları, araçları ve teknolojileri etkili bir şekilde kullanarak etkili bir müdahale oluşturmak, süreci değerlendirmek ve hastalığın takibi ve kontrolü noktasında sürekliliği sağlamak gibi hedefler belirlenmiştir.

Kuduzla mücadelede koruyucu yaklaşımlar hayat kurtarmaktadır. Şüpheli temas sonrası hızla uygulanan profilaksi ile kuduz ölümleri önlenmektedir.

Koruyucu yaklaşımlar; temas öncesi profilaksi ve temas sonrası profilaksi şeklinde uygulanmaktadır.

Temas öncesi profilaksi: Kuduz riski yüksek olan hayvanlarla sık temas eden kişilere ya da kuduz açısından riskli bölgede bulunacak ya da seyahat edecekler önerilmektedir. Temas öncesi profilakside 0 ve 7. günlerde bir doz olmak üzere toplam iki doz aşı uygulanır. İmmün sistemi baskılanmış ya da immün yetmezliği olan kişilerde 21. veya 28. günde bir doz daha uygulanarak toplam üç doz aşı uygulanmaktadır.

Temas sonrası profilaksi: Kuduza yakalanma ihtimali olan hayvanların ısırıkları, bununla birlikte açık yara, salya gibi virüs içerebilecek materyalle temas durumları da Kuduz Riskli Temas olarak kabul edilmektedir. Bir kişi potansiyel olarak kuduz bir hayvan tarafından ısırılır veya tırmalanırsa ya da şüpheli diğer kuduz riskli temas kabul edilen durumlar gerçekleşirse derhal ve her zaman kuduz profilaksisi uygulanmalıdır.

Profilaksi gerektirmeyen durumlarda da (insan ısırıkları dahil) yara temizliği, gerekli tedavi yaklaşımları (antibiyotik, tetanoz gibi) uygulanmalıdır.

Temas sonrası yaklaşımda; yara bakımı, antibiyotik profilaksisi, tetanoz profilaksisi, kuduz aşısı uygulaması ve gerekli durumlarda kuduz immünglobulin uygulaması yer almaktadır.

Yara bakımı oldukça önemli ve çok etkili bir yöntemdir. Mümkün olan en kısa sürede yara yeri bol basınçlı akarsuyla (jet akım olacak şekilde) ve sabunla en az 15 dakika yıkanmalıdır. Temastan sonra süre geçse dahi yıkama işlemi atlanmamalıdır. Yıkama işleminden sonra antiseptik kullanılmalıdır. Mümkün olduğunca dikiş ve benzeri işlem tercih edilmemelidir.

Herhangi bir şüpheli temas sonrasında yara yeri bakımı yapıp mümkün olan en kısa sürede uygun aşı/immünglobulin protokolü uygulanması için sağlık kuruluşuna başvurulmalıdır.

Sağlık kuruluşlarında şüpheli temas öyküsü değerlendirilerek gerekli durumlarda ve uygun dozlarda antibiyotik ve tetanoz profilaksisi başlanmaktadır. Temas sonrası kuduza karşı aşılamaya mümkün olan en kısa sürede başlanmalıdır. Risk değerlendirmesi temas tipi ve hayvanın durumuna göre yapılarak aşı uygulamasına karar verilir.

HALK SAĞLIĞI UZMANLARI DERNEĞİ

İki aşı seması mevcuttur. Bunlar:

- 0., 3., 7. günlerde birer doz ve 14 ile 28. günler arasında bir doz daha olmak üzere toplam dört doz uygulanır veya,
0. gün 2 doz, 7. ve 21. günlerde birer doz olmak üzere toplam dört doz uygulanır.

Kuduz immünglobulin uygulaması, kuduz uygulama şemasına göre uygulanması gereken durumlarda, hekim kararıyla Kuduz Profilaksi Rehberi önerileri doğrultusunda yapılmalıdır.

Kuduzu Önlemede Yapılması Gerekenler:

1) Bireysel olarak:

- Evcil hayvanların aşılamalarının her yıl düzenli olarak yaptırılması ve kontrol edilmesi önemlidir.
- Çevrede hasta, grip davranış sergileyen veya ölmüş hayvanların görülmesi durumunda hayvanlara yaklaşılmamalı ve Belediyeler, İl, İlçe Tarım ve Orman Müdürlükleri gibi ilgili yerlere haber verilmelidir.
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı'nın kuduzla mücadele kapsamında özellikle tilkilerin bulunduğu bölgelere havadan oral aşı atımı çalışması yürütmekte ve tilkilerin ağız yoluyla (oral) aşılmasını hedeflenmektedir. Aşının etkinliğini bozmamak önemli olup, çocuklar başta olmak üzere kişilerin canlı virüs içeren aşıları yemlere dokunmamaları, aşı kapsülleri ve çevrelerindeki yemlerle temas etmemeleri gerekmektedir.

2) Sağlık hizmetleri açısından:

- Şüpheli temaslarda profilaksiye ulaşımın iyileştirilmesi/kolaylaştırılması gerekir.
- Sağlık çalışanlarının konu ile ilgili düzenli eğitimlerinin yapılması profilaksi uygulamalarının iyileştirilmesi ve takibi açısından önerilmektedir.
- Konuyla ilgili bilinçlendirme, farkındalık çalışmaları da ihmal edilmemelidir.
- Ayrıca; tek sağlık yaklaşımıyla ilgili kuruluşlar tarafından sahihsiz kedi ve köpeklerin aşılması, takibi, gerekli durumlarda hızlı bildirim ve koordinasyonun sağlanması gerekmektedir.

3) Toplum açısından sokakta sahihsiz hayvanlara yönelik:

- Ev hayvanı almak isteyenlerin sokakta yaşayan hayvanları sahiplenmesi,
- Sokakta yaşayan hayvanların aşılarının düzenli olarak yapılması ve sağlıklı koşullarda kısırlaştırılması,
- Belediye hayvan barınaklarının nitelik ve niceliklerinin artırılması önerilir.

HASUDER Bulaşıcı Hastalıklar Çalışma Grubu adına Dr. Öğr. Üyesi Didem Daymaz Yılmaz tarafından hazırlanmıştır.

HALK SAğLIğI UZMANLARI DERNEğİ

Kaynaklar:

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/rabies> Erişim:25.9.25

Kuduz Profilaksi Rehberi, T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Yayın no: 1134, Ankara, 2019.

Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri (CDC) <https://www.cdc.gov/rabies/about/index.html> Erişim: 25.9.25

T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/zoonotik-ve-vektorel-hastaliklar_db/Dokumanlar/Istatistikler/kuduz-vakalari.jpg Erişim. 25.09.25

ZERO BY 30 The Global Strategic Plan to end human deaths from dog-mediated rabies by 2030
https://www.woah.org/fileadmin/Home/eng/Media_Center/docs/Zero_by_30_FINAL_online_version.pdf
Erişim. 25.09.25

World Rabies Day <https://www.missionrabies.com/en/news/world-rabies-day> Erişim. 25.09.25

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı

https://www.tarimorman.gov.tr/GKGM/Belgeler/Tuketici_Bilgi_Kosesi/Brosurler/kuduz_hastaligi_mucadele_br_osuru.pdf Erişim. 25.09.25

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) <https://www.who.int/news/item/11-03-2019-fao-oie-and-who-launch-a-guide-for-countries-on-taking-a-one-health-approach-to-addressing-zoonotic-diseases> Erişim:27.09.25